

TRASHËGIMIA KULTURORE NË

FO KU S.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË SHQIPË

TRASHËGIMIA
KULTURORE NË
FO
KU
S.

BOTIMI I TEKSTEVE BURIMORE
MBI PRAKTIKAT E RUAJTJES DHE
MENAXHIMIT TË TRASHËGIMISË
KULTURORE NË GJUHËN SHQIPE

Titulli: “Trashëgimia Kulturore në Fokus: Botimi i teksteve burimore mbi praktikat e ruajtjes dhe menaxhimit të trashëgimisë kulturore në gjuhën shqipe”

Botimi është mundësuar nga “Trashëgimia Kulturore pa Kufij Shqipëri” (Cultural Heritage without Borders Albania (CHwB Albania) me mbështetjen financiare të Suedisë nëpërmjet Agjencisë Ndërkombëtare për Zhvillim.

Përkthimet nga origjinali: Të ndryshëm referuar në çdo dokument përkatësisht

Redaktoi: Boiken Abazi

Parathënie për botimin nga: Elena Mamani, Lorenc Bejko dhe Boiken Abazi

Koordinoi procesin e përkthimeve dhe publikimit:

Elena Mamani, Regina Vathi, Pezana Rexha

Foto: © Bjori Thana, Regina Vathi

Dizajni: Ina (Hina) Shkëmbi, Joniz Osmanagaj

© CHwB Albania © ICOMOS Albania

Viti i botimit: 2023

196 f.: me foto ; 21 x 21 cm

ISBN: 9789928801081

1.Pasuria kulturore 2.Ruajtja dhe restaurimi 3.Menaxhimi 4.Shqipëri

904 :72 .03(496.5)

Shtëpia Botuese: “Graphic Line-01”

This work is distributed under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licence, which enables re-users to copy and distribute the material in any medium or format in non-adapted form only, for non-commercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Ky botim publikohet bazuar në licencën nga “Creative Commons BY-NC-ND 4.0”, e cila u mundëson ripërdoruesve të kopjojnë dhe shpërndajnë materialin në çdo mënyrë komunikimi ose format, por vetëm duke mos kryer përshtatje të formës, duke mos e përdorur për qëllime tregtare, si dhe për aq kohë sa i jepet krijuesit atributi përkatës.

KARTA E ICOMOS-it PARIMET E ANALIZËS, KONSERVIMIT DHE RESTAURIMIT TË STRUKTURAVE TË TRASHËGIMISË ARKITEKTURORE

Ratifikuar nga Asambleja e Përgjithshme e 14-të e ICOMOS-it, mbajtur pranë Ujëvarave të Viktorias, Zimbabve, në vitin 2003.

ICOMOS

Përkthyer nga: Klodjana Gjata.

Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni original ©ICOMOS. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar ICOMOS-it. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e ICOMOS-it, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

QËLLIMI I DOKUMENTIT

Konstruksionet e trashëgimisë arkitekturore, për nga vetë natyra dhe historiku i tyre (materiali dhe montimi), paraqesin një sërë sfidash për diagnozën dhe restaurimin e tyre, që kufizojnë zbatimin e kodeve moderne ligjore dhe standardeve të ndërtimit. Rekomandimet janë të nevojshme dhe të mirëpritura për të siguruar metoda racionale të analizës dhe të riparimit, të cilat janë të përshtatshme për kontekstin kulturor.

Këto rekomandime kanë për qëllim të jenë të dobishme për të gjithë ata që janë të angazhuar në konservim dhe restaurim, por kurrësi nuk mund të zëvendësojnë njohuritë specifike të përfuara nga tekstet shkencore dhe ato kulturore.

Rekomandimet e paraqitura në të gjithë dokumentin ndahen në dy seksione: Parimet, ku prezantohen konceptet bazë të konservimit; *Udhëzuesi*¹, ku shtjellohen rregullat dhe metodologjia që duhet të ndjekin projektuesit. Vetëm Parimet kanë statusin e një dokumenti të miratuar nga ICOMOS-i. *Udhëzuesi* është i disponueshëm në gjuhën angleze në një dokument më vete.

PARIMET

1. Kriteret e përgjithshme

- 1.1. Konservimi, përforcimi dhe restaurimi i trashëgimisë arkitekturore kërkon një qasje ndërdisiplinore.
- 1.2. Vlera dhe autenticiteti i trashëgimisë arkitekturore nuk mund të bazohet në kritere fikse, pasi për të respektuar të gjitha kulturat nevojitet që gjendja fizike e trashëgimisë të konsiderohet brenda kontekstit kulturor të cilit i përket.
- 1.3. Vlera e trashëgimisë arkitekturore nuk varet vetëm nga paraqitja e saj e jashtme, por gjithashtu nga integriteti i të gjithë komponentëve, si një produkt unik i teknikës specifike të përdorur në kohën kur është ndërtuar. Në veçanti, heqja e strukturave të brendshme të ndërtesës, duke ruajtur vetëm

fasadat, nuk i përshtatet kriterëve të konservimit.

- 1.4. Në rastet e propozimeve për ndryshim të përdorimit apo funksionit të ndërtesës, duhet të merren parasysh me kujdes të gjitha kërkesat e konservimit dhe kushtet e sigurisë.
  - 1.5. Restaurimi i strukturës në trashëgiminë arkitekturore nuk është një qëllim në vetvete, por është një mjet për realizimin e qëllimeve të konservimit të ndërtesës në tërësi.
  - 1.6. Veçantia e strukturave të trashëgimisë, me historinë e tyre komplekse, kërkon organizimin e studimeve dhe propozimeve mbi ndërhyrjet me hapa të saktë, që ngjajnë me metodat të cilat përdoren në mjekësi. Anamneza, diagnoza, terapia dhe kontrollat që i bëhen strukturës, i referohen përkatësisht kërkimeve për të dhëna dhe informacione të rëndësishme, për identifikimin e shkaqeve të dëmtimit dhe degradimit, për përzgjedhjen e masave riparuese dhe kontrollin e efektivitetit të ndërhyrjeve. Në mënyrë që të vendoset ekuilibri midis kostos efektive dhe ndikimit minimal në trashëgiminë arkitekturore, duke i përdorur fondet në dispozicion në një mënyrë racionale, zakonisht është e nevojshme që studimet t'i përsërisin këto hapa gjatë një procesi periodik.
  - 1.7. Asnjë veprim nuk duhet të ndërmerret pa u konstatuar përfitimet dhe dëmet e mundshme për trashëgiminë arkitekturore, me përjashtim të rasteve kur nevojiten masa urgjente mbrojtëse për të shmangur shembjen e menjëhershme të strukturave (p.sh. pas dëmtimeve nga aktiviteti sizmik); megjithatë, kur është e mundur, këto masa urgjente duhet të evitojnë modifikimin e pakthyeshëm të strukturës.
- ### 2. Hulumtimi dhe diagnoza
- 2.1. Zakonisht një ekip ndërdisiplinor, që caktohet në bazë të llojit dhe shkallës së problematikës, duhet të bashkëpunojë që në hapat e parë të një studimi, duke nisur fillimisht me rilevimin e sitit dhe me përgatitjen e një programi për hulumtime.

¹**Shënim nga përkthyesi:** *Udhëzuesi*, ku përfshihet dhe një fjalorth i termave, ka qenë pjesë e draft-dokumentit fillestar, por duke qenë se nuk është miratuar, teksti i Udhëzuesit është hequr nga ky dokument. Edhe pse nuk është miratuar nga ICOMOS-i, Udhëzuesi përdoret nga shumë ekspertë të fushës. Teksti i këtij Udhëzuesi gjendet i publikuar në gjuhën angleze në adresën e mëposhtme të internetit: https://ancientgeorgia.files.wordpress.com/2012/04/recommendations_icomos-principles-and-guidelines.pdf

- 2.2. Të dhënat dhe informacionet duhet fillimisht të përpunohen në bazë të përlogaritjeve të përafërta, për të krijuar një plan më të plotë aktivitetesh në raport me problemet reale të strukturave.
- 2.3. Në praktikën e konservimit kërkohet një njohje e plotë e karakteristikave strukturore dhe materiale. Informacioni për njohjen e strukturës në gjendjet e saj origjinale të fazave të mëhershme është esencial, duke përfshirë edhe teknikat e përdorura në ndërtim, ndryshimet dhe efektet, dukuritë që kanë ndodhur dhe, në fund, gjendjen aktuale.
- 2.4. Në sítet arkeologjike mund të paraqiten probleme specifike sepse strukturat duhet të konsolidohen gjatë gërmimeve, kur ende s'ka njohuri të plota mbi to. Reagimet e strukturës së një ndërtese të "rizbuluar" mund të jenë krejtësisht të ndryshme nga ato të një ndërtese "të ekspozuar". Zgjidhjet urgjente të konsolidimit të strukturave në vend, ndërkohë që është ende duke u gërmuar, nuk duhet të komprometojnë formën dhe përdorimin e konceptit të plotë të ndërtesës.
- 2.5. Diagnoza bazohet në përqsjet historike, cilësore dhe sasiore. Përqsja cilësore bazohet kryesisht në vëzhgimin e drejtpërdrejtë të dëmtimeve strukturore dhe të degradimit të materialit, si dhe në kërkimet historike dhe arkeologjike. Përqsja sasiore bazohet kryesisht në testimin e materialeve dhe strukturës, si dhe në monitorimin dhe analizën strukturore.
- 2.6. Përpara marrjes së vendimit për ndërhyrjet në strukturë, është e domosdoshme të përcaktohen së pari shkaqet e dëmtimit dhe degradimit të saj, dhe më pas të vlerësohet niveli i sigurisë së strukturës.
- 2.7. Vlerësimi i sigurisë, i cili është hapi i fundit i diagnozës, ku përcaktohet nevoja për masat e trajtimit, duhet të pajtojë analizën cilësore me atë sasiore: vëzhgimin e drejtpërdrejtë, hulumtimet mbi historinë, analizën strukturore dhe, kur paraqitet rasti, eksperimentet dhe testimet.
- 2.8. Shpesh zbatimi i të njëjtit nivel sigurie me atë të projektimit të ndërtesave të reja kërkon masa të tepërta, nëse jo të pamundura. Në këto raste, analizat specifike dhe konsideratat e duhura mund të justifikojnë një përqsje të ndryshme lidhur me sigurinë.
- 2.9. Të gjitha aspektet që lidhen me informacionin e përftuar, me diagnozën që përfshin vlerësimin e

sigurisë dhe me vendimin për të ndërhyrë duhet të përshkruhen në një "RAPORT SHPJEGUES".

3. Masat dhe kontrollet riparuese

- 3.1. Terapia duhet të trajtojë shkaqet në rrënjë të dëmtimit dhe jo simptomat.
- 3.2. Terapia më e mirë është mirëmbajtja parandaluese.
- 3.3. Vlerësimi i sigurisë dhe kuptimi i rëndësisë së strukturës duhet të jetë baza për masat e konservimit dhe konsolidimit.
- 3.4. Asnjë veprim nuk duhet të ndërmerret pa u vërtetuar që është i domosdoshëm.
- 3.5. Çdo ndërhyrje duhet të jetë në raport proporcional me objektivat e vendosura për sigurinë, duke i mbajtur ndërhyrjet në nivel minimal, në mënyrë që të garantohet siguria dhe qëndrueshmëria me sa më pak dëme ndaj vlerave të trashëgimisë.
- 3.6. Projektimi i ndërhyrjes duhet të bazohet në njohjen e plotë të llojit të aktivitetit që ka shkaktuar dëmtim dhe degradim, si dhe në analizën e strukturës pas ndërhyrjes, sepse projektimi do të varet prej tyre.
- 3.7. Përzgjedhja mes teknikave "tradicionale" dhe "novatore" duhet të vlerësohet rast pas rasti, dhe duhet t'u jepet përparësi teknikave më pak të dëmshme ndaj vlerave të trashëgimisë dhe më të pajtueshme me to, duke mbajtur parasysh kërkesat e sigurisë dhe qëndrueshmërisë.
- 3.8. Nganjëherë, vështirësia në vlerësimin e nivelit të sigurisë reale dhe përfitimit të mundshëm nga një ndërhyrje, mund të sugjerojë "një metodë vëzhgimi", pra një përqsje që vjen duke u shtuar, duke filluar nga një nivel minimal i ndërhyrjes, dhe duke vazhduar më tej me miratimin e mundshëm të një sërë masash plotësuese ose korrigjuese.
- 3.9. Aty ku është e mundur, çdo masë që do të përdoret duhet të jetë "e kthyeshme", në mënyrë që të mundet të hiqen dhe zëvendësohen nga masa më të përshtatshme,

kur përftohen njohuri të reja. Kur ndërhyrjet nuk janë tërësisht të kthyeshme, ndërhyrjet nuk duhet të kufizojnë ndërhyrjet e mëtejshme.

- 3.10. Karakteristikat e materialeve të përdorura në punimet e restaurimit (në veçanti materialet e reja) dhe përputhshmëria me materialet ekzistues duhet të jenë plotësisht të përcaktuara. Kjo duhet të përfshijë ndikimin afatgjatë, në mënyrë që të shmangen efektet anësore të padëshiruara.
- 3.11. Cilësitë dalluese të strukturës dhe mjedisit të saj, në gjendjen e tyre origjinale ose të mëparshme, nuk duhet të shkatërrohen.
- 3.12. Çdo ndërhyrje, për aq sa është e mundshme, duhet të respektojë konceptin, teknikat dhe vlerën historike të gjendjeve origjinale ose të mëhershme të strukturës, dhe duhet të lërë dëshmi që do jenë të dallueshme edhe në të ardhmen.
- 3.13. Ndërhyrja duhet të jenë rezultat i një plani të integruar i cili i cakton rëndësinë e duhur aspekteve të ndryshme të arkitekturës, strukturës, instalimeve dhe funksionalitetit.
- 3.14. Heqja ose ndryshimi i çdo materiali historik, ose i tipareve dalluese arkitekturore, duhet të shmanget sa herë që është e mundshme.
- 3.15. Strukturat e degraduara, kur është e mundur, duhet të riparohen në vend që të zëvendësohen.
- 3.16. Papërsosmëritë dhe ndryshimet, kur ato janë bërë pjesë e historisë së strukturës, duhet të ruhen për aq kohë sa nuk kompromentojnë kriteret e sigurisë.
- 3.17. Çmontimi dhe rimontimi duhet të ndërmerret vetëm si një masë fakultative, që e kërkon vetë natyra e materialeve dhe strukturës kur konservimi me mjete të tjera është i pamundur ose i dëmshëm.
- 3.18. Sistemet e përkohshme mbrojtëse të përdorura gjatë ndërhyrjes duhet të dëshmojnë qëllimin dhe funksionin e tyre pa shkaktuar asnjë dëmtim ndaj vlerave të trashëgimisë.
- 3.19. Çdo propozim për ndërhyrje duhet të

shoqërohet me një program kontrolli që do të kryhet, për aq sa është e mundur, gjatë kohës që puna është në vazhdim.

- 3.20. Masat të cilat janë të pamundura për t'u kontrolluar gjatë zbatimit nuk duhet të lejohen.
- 3.21. Kontrollat (inspektimet) dhe monitorimi gjatë dhe pas ndërhyrjes duhet të realizohen për të konstatuar efektivitetin e rezultateve.
- 3.22. Të gjitha aktivitetet e kontrollit dhe monitorimit duhet të dokumentohen dhe të ruhen si pjesë e historisë së ndërtesës.